

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО КОНСТРУЮВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ

Присвячено окремим науковим проблемам господарсько-правового регулювання обігу одного із проявів матеріального втілення технології у формі її експериментального конструювання як окремого об'єкта господарського обороту.

Ключові слова: технологія, матеріальне втілення технології, експериментальне конструювання технології, трансфер технологій.

Постановка проблеми. Сучасний економічний стан виробничого сектору національної економіки України свідчить про необхідність кардинального оновлення виробничих потужностей суб'єктів господарювання та стимулювання виробників товарної продукції до запровадження технологій більш високого технологічного укладу. Однією із основних перепон на цьому шляху є недосконале правове регулювання суспільних відносин, пов'язаних із створенням, передачею прав та втіленням технологій, що ґрунтується на тих правових категоріях, які не відповідають сучасним економічним вимогам, та недієздатних принципах державного впливу.

Серед основних проблем формування адекватної державної політики та створення передумов розвитку ринкових механізмів саморегуляції сфери обігу технологій є недосконала фіксація в чинному законодавстві України самого поняття технології, її складових та їх правової природи.

Для всіх очевидним є той факт, що чинне законодавство України не задовольняє вимог і очікувань суб'єктів господарювання, які мають намір пов'язати свою власну господарську діяльність із відносинами, пов'язаними із створенням, передачею прав та втіленням технологій. Саме тому основоположним завданням правової науки є розробка та імплементація тих концептуальних положень, які дозволять забезпечити активізацію трансферу технологій у нашій країні.

Мета даної роботи – визначити загальні характеристики такої категорії, як експериментальне конструювання технології, та особливості її використання в ході трансферу технологій. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі взаємопов'язані **завдання**: 1) дати визначення поняття «експериментальне конструювання технології»; 2) визначити зміст і правову природу категорії «експериментальне

конструювання технології»; 3) визначити ознаки експериментального конструювання технології; 4) проаналізувати механізми її використання у сфері обігу технологій в Україні; 5) запропонувати зміни до положень чинного законодавства України, які б дозволили підвищити ефективність правового регулювання відносин у сфері трансферу технологій.

Об'єктом даного дослідження є система суспільних відносин, урегульована нормами права різних галузей законодавства України, що виникають у процесі створення, передачі прав, втілення технологій та використання результатів їх реалізації. Предметом дослідження є правовий аналіз окремих проблем обороту окремих форм матеріального втілення технології.

Аналіз останніх джерел і публікацій за обраною темою свідчить, що дослідження за цим напрямом здійснювалися багатьма науковцями в галузі як юридичної науки, так і економіки, державного управління. На особливу увагу заслуговують праці таких учених, як Ю. Є. Атаманова [1], К. Ю. Іванова, [2, с. 448–473], О. В. Гладка [3; 4], А. І. Денисов [5], проте жоден із названих авторів так і не надав цілісної концепції правової природи експериментального конструювання технології як об'єкта господарсько-правового регулювання.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до положень ст. 1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [6], технологія – результат науково-технічної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг. Об'єктом технології є наукові та науково-прикладні результати, об'єкти права інтелектуальної власності (зокрема, винаходи,

корисні моделі, твори наукового, технічного характеру, комп'ютерні програми, комерційні таємниці), ноу-хау, в яких відображено перелік, строки, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг.

У той же час законодавець, формуючи правовий режим технології, не розмежує як її види інформаційне та матеріальне втілення, хоча можливість проведення такої класифікації впливає із систематичного тлумачення тих правових норм, що встановлюють певні правила поведінки учасників трансферу технологій. У юридичній науці під інформаційним втіленням технології прийнято розуміти сукупність систематизованої інформації, що містить у собі відомості про ті дії, які необхідно вчинити суб'єкту господарювання для втілення технології до цілісного майнового комплексу суб'єкта господарювання, інформацію про процеси і послідовність перетворення речовин і енергії для досягнення визначеного технологією кінцевого результату [7, с. 23–40]. Цю інформацію розділяють на такі види: 1) науково-технічна інформація про технологічні і конструктивні засоби, прийоми та методи втілення технології; 2) інформація про той об'єкт права інтелектуальної власності, на якому базується така технологія; 3) інформація про її характеристики, наявність яких дозволяє зробити висновок про цілісність і самостійність; 4) інформація, направлена на обґрунтування доцільності використання саме цієї технології, про її особливості та переваги, наявність попиту на отриманні результату і аналогічних товарних пропозицій; 5) інформація про економічну раціональність втілення (розрахунки потенційної здатності приносити прибутки, бізнес-плани, прогнози, аналітичні дослідження і т. ін.); 6) інформація про конкретні шляхи комерціалізації технології (мова йде про конкретні способи та прийоми втілення індивідуально-визначеної технології до конкретного виробничого процесу, що опосередковується у вигляді передачі спеціальних знань, навичок і вмінь від розробників технології до осіб, що її втілюють, проведення додаткових робіт із доведення технології для її певного пристосування до коректного виробництва тощо); 7) інша специфічна інформація, що пов'язана з окремим видом технології (наприклад, інформація, пов'язана із відповідністю технології наявним екологічним стандартам та вимогам).

Усі перелічені види інформації містяться у певних зовнішніх формах їх вияву – записях, документах, технічних розрахунках, висновках, проектній документації, технічних описах, результатах науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт і т. д. –

і опосередковують у собі всі стадії існування технології, починаючи з «ідеї» до рекомендацій, пов'язаних із особливостями її втілення до виробничого сектору. Іншими словами, це та сукупність інформації, яка дозволяє розкрити всі без винятку особливості створення і використання технології та безперешкодно відтворити її матеріальне втілення (конкретні пристрої, механізми, устаткування) в межах цілісного майнового комплексу суб'єкта господарювання.

У юридичній науці в «класичному» вигляді технологія являє собою об'єкт правового регулювання, що поєднує в собі інформаційну та матеріальну складові і дозволяє дійти висновку про її відокремленість від іншого масиву об'єктів господарських правовідносин [8, с. 90–96].

Ці властивості нерозривно поєднані та впливають з її власної природи. Технологія (а особливо фундаментальні та високі) здатна внести докорінні зміни до пануючого способу виробництва, що, у свою чергу, визначено здатністю технології виробляти продукцію/товари, наділені високою конкурентоздатністю та (або) високими або й навіть унікальними споживчими властивостями. Втілення технології до певного виробничого процесу здійснюється з метою покращення результативності і підвищення економічних показників функціонування конкретних виробничих процесів. Зазначений об'єкт у його інформаційному, а особливо матеріальному втіленні є дуже схожим на звичайний товар чи послугу, а його характеристики проявляються лише після безпосереднього застосування [9, с. 10–35].

Це вимагає нормативного закріплення відповідних критеріїв розмежування, за допомогою яких з'явиться можливість виокремити технологію з-поміж звичайних технічних пристроїв та устаткування. Виходячи з того, що найбільшу цінність технології складають результати її функціонування, такими є наступні положення: 1) при втіленні технології до певних виробничих процесів створюється можливість отримати результат (у вигляді товарів чи послуг), що наділений споживчими властивостями, які не були відомі (чи не досяжні) раніше; 2) в результаті використання (втілення) технології створюються товари чи послуги, що наділені споживчими властивостями, які значно переважають за своїми якісними характеристиками аналогічні об'єкти, що вже створюються в національній економіці; 3) в результаті функціонування та використання технології створюються об'єкти, що, у свою чергу, наділені властивостями технології (тобто результат її функціонування – створення нових технологій).

Юридичною наукою вже давно обґрунтована позиція, що певні форми матеріального втілення тех-

нології можуть бути використані в господарському обороті як окремі матеріальні (майнові) об'єкти господарських правовідносин.

У першу чергу це технологія в якості відокремленої, цілісної, закритої системи верстатів, приладів, приборів, іншого устаткування і механізмів, що поєднані між собою єдиним технологічним призначенням – виробництво товарів / надання послуг – і безпосередньо пов'язані із переробленням певної сировини в кінцевий результат її функціонування. Такому об'єкту, на нашу думку, найбільш притаманна назва – технологічна лінія. Необхідність її правової регламентації визначена тим, що технологія – це відносно замкнута система складових, що взаємодіє з оточуючим середовищем лише через необхідність залучення енергії (рушійної сили) та постійної передачі інформації про хід протікання внутрішніх процесів до особи, що здійснює управління нею. Цим визначена і цілісна зв'язаність складових механізмів, які становлять відокремлену й інтегровану їх сукупність, що і являє собою технологічну лінію.

У другу чергу здатність виступати матеріальним втіленням технології в господарському обороті має експериментальне її конструювання (дослідний чи пробний зразок). Такий об'єкт не завжди буде схожий на технологічну лінію, оскільки може і не бути наділений її специфічними властивостями, але при цьому є технологією за своєю природою та функціональним призначенням.

На жаль, ні чинне законодавство України, ні юридична наука майже не приділяють увагу цьому об'єкту. У той же час з точки зору розробника технологій саме він може уособлювати собою вінець його творчої діяльності та вже містить у собі всі основні технологічні рішення та інтелектуальні результати і внаслідок цього потребує правової охорони на рівні технології у цілому. Ураховуючи абсолютний «правовий вакуум» у цьому питанні, автору вбачається за доцільне запропонувати власне визначення експериментального конструювання технології, розкрити його зміст і навести визначальні характеристики таким чином:

Експериментальне конструювання технології – це матеріалізована форма інформаційного втілення технології, створена суб'єктами трансферу технологій у процесі її комерціалізації, є працездатною та придатною для проведення подальших технологічних робіт і випробувань або доведення до промислового використання.

Ознаки експериментального конструювання технології:

1. Являє собою систему приладів, машин, механізмів, устаткування, обладнання, поєднаних між

собою матеріально-просторовим та функціональним призначенням.

2. Спрямована на досягнення мети технології (а) при її використанні у виробничих процесах утворюється можливість отримати результат (у вигляді товарів чи послуг), що наділений споживчими властивостями, які не були відомі (чи не досяжні) раніше; б) у результаті її використання створюються товари чи послуги, що наділені споживчими властивостями, які значно переважають за своїми якісними характеристиками аналогічні об'єкти, що вже створюються в національній економіці; в) у результаті її функціонування створюються об'єкти, що, у свою чергу, наділені властивостями технології).

3. Є результатом комерціалізації інформаційного втілення технології.

4. Є працездатною (дозволяє досягти визначеної мети існування).

5. Є придатною для проведення подальших робіт із доведення до можливості використання в межах цілісного майнового комплексу суб'єкта господарювання або ж до проведення подальшої інтелектуальної роботи з покращення її властивостей та основних економічних показників функціонування.

Експериментальне конструювання технології має стати одним із специфічних видів майна та майнових прав, які можуть бути покладені в основу майнової основи господарювання відповідного суб'єкта та стати тим об'єктом, на якому може бути засновано цілісний майновий комплекс указанного суб'єкта. За існуючою класифікацією структури майна господарюючих суб'єктів експериментальне конструювання технології має стати одним із видів основних виробничих фондів і обліковуватися саме за цими характеристиками.

На нашу думку, всі перелічені ознаки та властивості експериментального конструювання технології мають бути відображені в положеннях чинного законодавства України, зокрема і в спеціальному Законі України «Про технології в Україні», що має бути прийнято для впорядкування правового регулювання у цій сфері суспільних відносин.

Висновки. Чинне законодавство України не містить чіткого визначення поняття експериментального конструювання технології.

Запропоновано наступне визначення експериментального конструювання технології – це матеріалізована форма інформаційного втілення технології, створена суб'єктами трансферу технологій у процесі її комерціалізації, є працездатною та придатною для проведення подальших технологічних робіт і випробувань або доведення до промислового використання.

Експериментальне конструювання технології має бути імплементовано до національного правового поля як специфічний об'єкт нормативного впливу із такими ознаками:

1. Являє собою систему приладів, машин, механізмів, устаткування, обладнання, поєднаних між собою матеріально-просторовим та функціональним призначенням.

2. Спрямована на досягнення мети технології (а) при її використанні у виробничих процесах утворюється можливість отримати результат (у вигляді товарів чи послуг), що наділений споживчими властивостями, які не були відомі (чи не досяжні) раніше; б) у результаті її використання створюються товари чи послуги, що наділені споживчими властивостями, які значно переважають за своїми якісними характеристиками аналогічні об'єкти, що вже створюються в національній економіці; в) у результаті її функціо-

нування створюються об'єкти, що, у свою чергу, наділені властивостями технології).

3. Є результатом комерціалізації інформаційного втілення технології.

4. Є працездатною (дозволяє досягти визначеної мети існування).

5. Є придатною для проведення подальших робіт із доведення до можливості використання в межах цілісного майнового комплексу суб'єкта господарювання або ж до проведення подальшої інтелектуальної роботи із покращення її властивостей та основних економічних показників функціонування.

Експериментальне конструювання технології має бути віднесено до основних виробничих фондів суб'єкта господарювання та визначено чинним законодавством України як специфічний різновид майна у складі цілісного майнового комплексу суб'єкта господарювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атаманова Ю. Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави : монографія / Ю. Є. Атаманова. – Х. : ФІНН, 2008. – 424 с.
2. Правове регулювання інноваційних відносин : монографія / С. М. Прилипко, А. П. Гетьман, Ю. Є. Атаманова та ін. – Х. : Юрайт, 2013. – 688 с.
3. Гладка О. В. Комерційна концесія як складова інноваційно-інвестиційної політики держави / О. В. Гладка // Юрист України. – 2013. – №4 (25). – С. 72–78.
4. Гладка О. В. Технологія як складова предмету комерційної концесії / О. В. Гладка // Вісн. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Сер.: Екон. теорія та право. – 2014. – №2 (17). – С. 188–197.
5. Денисов А. І. Ринок технологій: правові аспекти забезпечення інтересів технологічної безпеки [Електронний ресурс] / А. І. Денисов // Вісн. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Сер.: Екон. теорія та право. – 2014. – №4. – С. 126–137. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2014_4_13.
6. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14 верес. 2006 р. № 143-V // Відом. Верхов. Ради України. – 2006. – №45. – Ст. 434.
7. Давидюк О. М. Технологія як об'єкт господарсько-правового регулювання : [монографія] / О. М. Давидюк. – Х. : ФІНН, 2010. – 176 с.
8. Давидюк О. М. Технологія як економіко-правовий феномен / О. М. Давидюк // Проблеми законності : республік. міжвід. наук. зб. – 2006. – №84. – С. 90–96.
9. Основи технологій виробництва в галузях народного господарства : навч. посіб. / [Є. П. Желібо, Д. В. Анопко, В. М. Буслик та ін.]. – К. : Кондор, 2005. – 716 с.

REFERENCES

1. Atamanova Yu. Ye. (2008) *Hospodarsko-pravove zabezpechennia innovatsiinoi polityky derzhavy : monohrafiia [Economic and legal framework for innovation policy: monograph]*. Kharkiv.: FINN [in Ukrainian].
2. Prylypko S. M., Hetman A. P., Atamanova Yu. Ye. (2013) *Pravove rehuliuвання innovatsiinykh vidnosyn: monohrafiia [Legal regulation of innovative relations: Monograph]*. Kharkiv. Yurait [in Ukrainian].
3. Hladka O. V. (2013) *Komertsiina kontsesiia yak skladova innovatsiino-investytsiinoi polityky derzhavy [Commercial concession as part of innovative investment policy] Yuryst Ukrainy – Lawyer of Ukraine*. 4 (25). 72–78 [in Ukrainian].
4. Hladka O. V. (2014) *Tekhnolohiia yak skladova predmetu komertsiinoi kontsesii [Technology as a part of the subject of commercial concession]. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho» – Herald of Yaroslav Mudryi National Law University*. 2 (17). 188–197 [in Ukrainian].

5. Denysov A. I. (2014) Rynok tekhnolohii: pravovi aspekty zabezpechennia interesiv tekhnolohichnoi bezpeky [Market Technology: legal aspects of technological security interests]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho». Ser.: Ekonomichna teoriia ta pravo – Herald of Yaroslav Mudryi National Law University Series.: Economics and Law*. 4. 126-137. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2014_4_13 [in Ukrainian].
6. Pro derzhavne rehuliuвання diialnosti u sferi transferu tekhnolohii: Zakon Ukrainy vid 14 veresnia 2006 № 143-V [On state regulation of activities in technology transfer: Law of Ukraine of 14 September 2006 № 143-V]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Data of Supreme Council of Ukraine*. 2006. №45. St. 434 [in Ukrainian].
7. Davydiuk O. M. (2010) Tekhnolohiia yak ob'ekt hospodarsko-pravovoho rehuliuвання : monohrafiia [Technology as an object of economic and legal regulation. monograph]. Kharkiv: Vyd-vo «FINN» [in Ukrainian].
8. Davydiuk O. M. (2006) Tekhnolohiia yak ekonomiko-pravovyi fenomen [Technology as economic and legal phenomenon]. *Problemy zakonnosti: respubl. mizhvid. nauk. zb. – Problems legality Republic. inter. Science. Collection*. 84. 90–96 [in Ukrainian].
9. Zhelibo Ye. P., Anopko D. V., Buslyk V. M. (2005) *Osnovy tekhnolohii vyrobnytstva v haluziakh narodnoho hospodarstva: Navch. posibnyk [Fundamentals of production technologies in the sectors of the economy: Training manual]*. Kiev. Kondor [in Ukrainian].

А. Н. ДАВЫДЮК

кандидат юридических наук, доцент кафедры хозяйственного права
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

ХОЗЯЙСТВЕННО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОБОРОТА ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО КОНСТРУИРОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИИ

Посвящено отдельным научным проблемам хозяйственно-правового регулирования оборота одного из проявлений материального воплощения технологии в форме ее экспериментального конструирования как отдельного объекта хозяйственного оборота.

Ключевые слова: технология, материальное воплощение технологии, экспериментальное воплощение технологии, трансфер технологий.

O. M. DAVYDYUK

Candidate of Legal Science, Assistant Professor of Economic Law Department
of Yaroslav Mudryi National Law University

ECONOMIC AND LEGAL REGULATION OF EXPERIMENTAL TECHNOLOGY DEVELOPMENT

Problem setting. The current economic indigence of the manufacturing sector in the national economy of Ukraine demonstrates the need for fundamental renewal of production capacity of economic entities and stimulation producers of commercial products prior to the adoption of technology to higher technological order. One of the main obstacles on this path is imperfect legal regulation of social relations associated with the creation, transfer and implementation of technologies, based on those legal categories which are fail to meet the modern economic requirements and inefficient to principles of state influence.

Imperfect boarding in the current legislation of Ukraine of the technology concept, its components, and their legal nature is one of the main problems of formation of a suitable state policy and creation of preconditions for development in market mechanisms of self-regulation of the circulation technology sphere.

Analysis of recent sources and publications were explored in the works of such scientists as Y. E. Atamanova, K. Y. Ivanova, A. V. Gladka, A. I. Denisov, and others.

The main body. The legal science has long ago justified the position that certain forms of material embodiment of the technology can be used in business as a separate material (property) objects of economic relations. Primarily, it is technology as a separate, integral, closed system of machines, devices, instruments, other equipment and mechanisms, which are united by a single technological purpose – the production of goods/rendering of services and directly related to the processing of a specific raw material to the final result of its functioning. These are defined and integrated connectivity

components of mechanisms that represent a distinct and integrated set of them and represents a production line. In the second place, the ability to act as the material embodiment of technology in business has its experimental development (research or test sample). Such an object will not always be similar to a production line because it may not be endowed with specific properties, but in particular is a technology in its nature and functional purpose.

Conclusions. We proposed the following definition of experimental development. Technology is a materialized form of the embodiment of technology, established by performers of technology transfer in the process of commercialization and is workable and suitable for further technological operations and test runs, or adjusted for industrial use. Experimental technology development must be implemented to the national legal framework as a specific object of normative impact with the following characteristics: (1) Is a system of devices, machines, mechanisms, equipment, connected by a material-spatial and functional purpose; (2) Aimed at achieving the goals of the technology (a) when it is used in the production processes arise the opportunity to get a result (in the form of goods or services), is endowed with the consumer properties which were unknown (or not attainable) earlier; (b) as a result of its usage goods or services that are endowed with properties that far exceed the quality characteristics of the same objects that are already created in the national economy are created; c) objects are created as a result of its functioning, which in turn endowed with the technology properties); (3) Is the result of commercialization of an information technology realization; (4) Is operable (allows to achieve a certain target of existence); (5) Is fit for further work on bringing up the possibility of using within the integral property complex of a business entity, or for further intellectual work on improving its properties and the main economic indicators of functioning.

Key words: technology, the material embodiment of technology, experimental technology development, technology transfer.

Давидюк О. М. Господарсько-правове регулювання обігу експериментального конструювання технології [Електронний ресурс] / О. М. Давидюк // Право та інноваційне суспільство : електрон. наук. вид. – 2016. – № 1 (6). – Режим доступу: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2016/06/Davydyuk6.pdf>.